

Jen málokdy se podaří, aby na společném tématu plnohodnotně spolupracovali vědci z přírodovědně a humanitně zaměřených oborů, a aby to kromě základního výzkumu mělo zajímavé přesahy do praxe. Výmladkové lesy takovým tématem zcela jistě jsou. Zabývají se jimi ekologové a estetiци, botanici a zoologové, historici a historičtí ekologové, lesníci a ochránci přírody. Jistě jsou i další obory, například energetika s využitím dřevní biomasy, které bychom mohli přizvat ke spolupráci na výzkumu výmladkových lesů. Nám se to poštěstilo díky grantovému projektu podpořenému Technologickou agenturou České republiky, nazvaném Obnova výmladkového hospodaření: cesta k diverzifikaci využití společenského, hospodářského a ekologického potenciálu středoevropských lesů. Pracovali jsme na něm v mezioborovém týmu ze čtyř institucí: Botanického ústavu AV ČR, Mendelovy univerzity, Masarykovy univerzity a Hnutí DUHA.

Jedním z výsledků je tato kniha. Představuje výmladkové lesy ze čtyř úhlů pohledu: ekologického, hospodářského, historického a estetického. Každý z okruhů má své spektrum dílčích témat vážících se k ústřednímu jevu, fenoménu či objektu (záleží na pojetí). Stavíme tak na pevných základech a poměrně mohutné stavbě předchozích výzkumů a jejich souhrnů – výmladkové lesy totiž nejsou nic nového a zabývá se jimi mnoho vědců i hospodářů již dlouhou dobu. Vlastně již stovky let, uvážíme-li, že výmladkové lesy a jejich různé varianty lidé rozlišovali od pradávna. Zhruba od té doby, co tak začali hospodařit. Z písemných pramenů o tom máme doklady již ze středověku, nepřímé indicie hovoří o výmladkovém hospodaření tisíce let do minulosti. A v poslední době nastupuje jako významné hledisko ochrana přírody, či spíše péče o přírodní zdroje, v níž výmladkové lesy zaujímají nepominutelné místo.

Základním motivem je schopnost dřevin regenerovat své stonky z druhotných dělivých pletiv. Když se strom pokácí, po obvodu pařezu začínou velmi rychle vyrůstat pupeny a nové růstové vrcholy, které za pár let mohou vytvořit nové kmeny. Strom pak nemá jen jeden kmen, ale tvoří ho tak zvaný mnohokmen čili polykormon. Ten se dá kácet opakovaně a nové kmeny vyrůstají zas a znovu. To může fungovat stovky let a staré pařezové mnohokmeny jsou pak nejen přírodním objektem a stanovištěm mnoha druhů organismů, ale také dokladem o dlouhodobé lidské činnosti. Nové stromy není třeba ani vysazovat, ani čekat na přirozené zmlazení ze semene. V tom je výmladkové lesní hospodaření velmi efektivní a díky tomu bylo po staletí podstatným zdrojem palivového a užitkového dřeva.

Systematickým výmladkovým hospodařením v lesích vznikají pařeziny jako hlavní typ lesů dlouhodobě obhospodařovaných výmladkovým

způsobem. Varianty výmladkového hospodaření se mezi sebou liší tím, zda se strom ořezává na pařez (pařeziny), či výše na kmeni (hlavový řez). Má to své hospodářské, ekologické a historické důvody. Dlouhodobě udržované výmladkové lesy můžeme označit jako tradiční, případně starobylé, což se vztahuje ke kontinuitě lesa na daném místě. Odlišují se od plantáží rychle rostoucích dřevin, které se ořezávají a sklízí ve velmi krátkých intervalech a obvykle nemají velkou ekologickou hodnotu. Také se v nich uplatňuje pouze omezený sortiment dřevin.

Díky své dlouhé historii a specifickému typu hospodaření vytvořily tradiční výmladkové lesy jedinečné prostředí pro široké spektrum organismů. Jsou typem přírodního stanoviště, které bylo utvářeno dlouhým spolupůsobením přírody a člověka. A jak se postupně mění lidská společnost, mění se i výmladkové lesy. Z dávnější minulosti o tomto vztahu nemáme skoro žádné informace, zato za poslední století vidíme postupný zánik tradičních pařezin a dalších způsobů nejen lesního hospodaření. Přispívá to svým dílem k současné krizi biodiverzity. Praktická péče o přírodu, ať už k ní přistupujeme ze stany lesníků či ochrany přírody, se proto snaží o obnovu výmladkových lesů. Postup je ovšem poměrně pomalý a setrvačnost zaběhnutých systémů veliká. K lepšímu informování odborné i širší veřejnosti má sloužit i tato kniha.

Není samozřejmě první knihou na téma výmladkových lesů. Pokud se podíváme jen do česky psaných publikací, pak v lesnické literatuře se o výmladkových lesích psalo vždy. Přes jinak relativně zdrženlivý postoj většiny lesníků k „překonáním“ způsobům hospodaření se najdou i zcela věcná pojednání, jako například kapitoly ze středoškolské učebnice pěstování lesa A. Landy a S. Procházky, nazvané „Pařezina čili les výmladkový“ a „Les sdružený“ (Landa & Procházka, 1960). Uvedeným názvům odpovídají často používaná synonyma nízký a střední les. Různá terminologie používaná pro varianty výmladkových lesů je někdy docela matoucí až zavádějící, ale ve skutečnosti nejde o nic tajuplného ani složitého.

V novější době byly u nás výmladkovým lesům věnovány zhruba dvě desítky výzkumných projektů. Jejich přehled, spolu se základními informacemi o každém z nich, si lze vyhledat v internetové databázi STARFOS. Z těchto projektů vzešly nejméně dvě knihy, které lze doporučit pozornosti čtenářů: spíše pěstebně zaměřený Nízký a střední les J. Kadavého a kol. (2011) a Starobylé výmladkové lesy P. Maděry a kol. (2016), zaměřené hlavně na dlouhodobý kontext a struktury spojované s výmladkovými lesy. Z významných inspirací pro ochranu přírody, konkrétně zaměřených na biodiverzitu bezobratlých

vázanou na tradičně obhospodařované lesy, je třeba uvést již klasický Ohrožený hmyz nížinných lesů M. Konvičky a kol. (2004).

Ze zahraničních počinů stačí pro začátek nahlédnout do knihy editované P. Buckleyem (1992) o ekologii a hospodaření ve výmladkových lesích, a určitě také do Výmladkových lesů v Evropě, editovaných A. Unrau a kol. (2018). Posledně uvedená kniha představuje základní moderní literaturu pro každého, koho zajímají výmladkové lesy hlavně z praktického pohledu.

Dosavadní spektrum knižní literatury bychom nyní chtěli svým příspěvkem obohatit i my. Dovolím si vyjádřit přání, aby Výmladkové lesy byly přijaty shovívavě a jako inspirace pro každého, koho zajímá příroda lesů a vztah člověka k ní.